

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв
Кафедра культурології**

**СУЧАСНА КУЛЬТУРНА СФЕРА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка ІV курсу 13-411 групи
Спеціальності 034 Культурологія
Освітньо-професійної (наукової) програми
Культурологія
Кондакова Тетяна Ігорівна

Керівник: кандидат філологічних наук
Кузнецов С.В.

Рецензент: директор Херсонського обласного
центру народної творчості
Капелюшник В.В

Івано-Франківськ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	6
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1.Аналіз джерельної бази.....	6
1.2.Культурна сфера в контексті національної ідентичності.....	8
1.3.Театральне мистецтво, тенденції та виклики в сучасній культурній сфері.....	10
РОЗДІЛ 2	14
ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ	14
2.1.Політика держави в галузі театрального мистецтва.....	14
2.2. Проблеми творчого процесу, криза інноваційних ідей	17
2.3.Вплив соціокультурних змін на театральне мистецтво	19
РОЗДІЛ 3	23
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ	23
3.1.Роль держави в розвитку театральної сфери	23
3.2.Сучасні тенденції існування і розвитку вітчизняної театральної справи	25
ВИСНОВКИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30

ВСТУП

Актуальність дослідження: Сучасна культурна сфера України визначається низкою складних і взаємопов'язаних факторів, серед яких відіграє ключову роль театральне мистецтво – важлива складова культурної ідентичності нації. Театр, як форма мистецтва, не лише віддзеркалює соціокультурні реалії свого часу, але й має потужний вплив на формування цих реалій. Сучасний етап розвитку театального мистецтва в Україні став викликом і водночас шансом для трансформацій та піднесення його ролі у культурному просторі країни.

Задоволення культурних потреб суспільства вимагає системного аналізу та вирішення актуальних проблем, що стосуються театальної галузі. Наша дипломна робота присвячена розгляду сучасних проблем та перспектив розвитку театального мистецтва в Україні. Історія та сучасний стан театальної сфери будуть проаналізовані з урахуванням економічних, творчих та соціокультурних аспектів, з метою визначення ключових тенденцій, які впливають на її функціонування.

У контексті розгляду проблем і перспектив розвитку театальної сфери, ця дипломна робота спрямована на висвітлення ключових викликів та можливостей, які сьогодні відкриваються перед театральним мистецтвом України. Шляхом комплексного аналізу та систематизації інформації ця робота сподівається внести вагомий внесок у розуміння сучасної культури.

Мета дослідження. Висвітлення основних проблем, сучасного розвитку театального мистецтва в Україні.

Об'єкт дослідження. Розвиток сучасного театального мистецтва в Україні.

Предмет дослідження. Трансформація театального мистецтва в Україні.

Відповідно до мети дослідження визначено його **основні завдання:**

- 1) Здійснити аналіз джерельної бази дослідження;
- 2) Проаналізувати культурну сферу України в рамках її національної ідентичності;
- 3) Виявити можливі проблеми та виклики театрального мистецтва в Україні;
- 4) Розкрити потенціал соціокультурних змін на театральне мистецтво;

Методи дослідження. Для досягнення зазначених цілей та розв'язання поставлених завдань у рамках кваліфікаційної роботи використано загальнонаукові та культурологічні методи. Конкретно, в процесі дослідження були застосовані методи систематизації та узагальнення проблеми, порівняння та аналогії, а також методи аналізу та синтезу.

Апробація результатів дослідження. Результати кваліфікаційної роботи обговорено на кафедрі культурології, та оприлюднено на всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених і студентів «Зарубіжна та українська культура: питання теорії, історії, методики»(26.04.2024р.).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел із 31 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Аналіз джерельної бази

Україна, як і багато інших країн, має розвинуту культурну сферу, в якій театральне мистецтво відіграє важливу роль. Проте, ця сфера також стикається з низкою проблем, що впливають на її розвиток. Серед них можна виділити фінансові труднощі, недостатню підтримку від держави, конкуренцію з іншими формами розваг та вплив змін у суспільстві на смаки та інтереси глядачів.

Влучним буде твердження авторів статі «Національна ідентичність: мова, культура, національна пам'ять та державно-церковні відносини»: «Після перемоги Революції гідності у сфері культури та креативних індустрій, між державою та діячами/діячками культури недержавного сектору поступово налагоджується діалог стосовно змісту культурної політики. Створюють нові державні інституції, зокрема Український культурний фонд (УКФ), Український інститут книги (УІК), Український інститут (УІ), що покликані втілювати певні напрямки державної культурної політики. Спостерігається зростання професійного рівня діячів культури та державних управлінців. З'являються нові можливості для міжнародної співпраці у культурній сфері» [2525].

Копієвська О.Р. зауважила, що: «Глобалізаційні процеси пов'язані насамперед зі становленням інформаційного суспільства, що впливає на всі структуроутворювальні компоненти культури. Його основними характеристиками є новизна, широке охоплення аудиторії, інтенсивність інформаційних потоків, інноваційність, орієнтація на висококваліфіковану й інтелектуально розвинену особистість»[13, 7с.].

На думку Нишука Є.: «Повна ціннісна переорієнтація суспільства можлива лише як зміна ціннісних установок поколінь, оскільки одне й те ж покоління нездатне на радикальну переорієнтацію зразків своєї ментальності й поведінки. Звідси випливає важливість розуміння цінностей на сьогоднішньому етапі розвитку суспільної думки» [22].

Шлепакова Т.Л. зазначила: «На сьогодні можна констатувати, що українська культура, як висока, так і популярна, за ці складні роки продемонструвала чималу життєздатність і навіть зуміла закріпитися на скромних, та все ж не маргінальних позиціях на вітчизняному та зарубіжному ринках. Варто нагадати, що останнім часом у рейтингах дедалі частіше на провідні місця потрапляють, приміром, музичні альбоми українських виконавців»[30, 4с.].

Також доречним буде висловлення Татарінкової А.А.: «Що до активного розвитку інноваційних тенденцій у соціально-культурній та освітній сфері суспільства, великий досвід культурних практик, авторських шкіл і фахівців-новаторів потребує узагальнення й систематизації в сучасній культурологічній і педагогічній науках»[2727, 383с.].

Як визначила Орлова О.І.: «Проблему використання засобів театрального мистецтва й театральної педагогіки в професійній підготовці педагогів в аспекті формування професійної майстерності свого часу досліджували В. Абрамян, І. Зайцева, І. Зязюн, В. Ковальов, Л. Лимаренко, О. Федій та ін.» [23, 143с.].

Никоненко Р., висунув таке твердження, що: «Наразі українське театральне мистецтво лишається об'єктом авторських експериментів постановників, спроб посилення впливу сенсово-змістових аспектів вистави на глядача, перетворення її на соціально значуще явище завдяки використанню принципів театральної режисури»[21, 97с.].

Отже, ми ствердилися у думці, що не дивлячись на існуючі виклики, такі як фінансові обмеження, зміни у смаках аудиторії, та конкуренція з іншими формами розваг. Українське театральне мистецтво має всі шанси на успішний розвиток за умови належної підтримки з боку держави, а також застосування творчого підходу та інновацій у своїй діяльності.

Надалі, вважаємо за необхідне проаналізувати культурну сферу в контексті національної ідентичності.

1.2. Культурна сфера в контексті національної ідентичності

Створення національної ідентичності визначає успішний розвиток країни, формування її економічної та соціокультурної унікальності. Сучасна Україна потребує уважного розгляду процесів формування ідентичності громадян, зокрема культурної складової.

Протягом своєї історії українська територія перетиналася з різними цивілізаційними впливами, що породило численні етнополітичні та соціокультурні виклики сучасності. Українці стали свідками тиску від народів, які в минулому претендували на їхню землю, і цей процес триває й дотепер.

Боротьба українського народу за незалежність виховала в ньому властивість волелюбності. Ця риса стала основою для виникнення в Україні перших форм демократії, таких як Запорізька Січ у XVI столітті, і сучасних подій, наприклад, Майдану, який визначається як могутній бастион демократії та свободи для українців. Волелюбний характер пронизує всю культуру народу.

На думку Удовиченко Л.: «Майбутнє української держави значною мірою залежить від сформованої української культурно-національної ідентичності. Втрата особистістю такої ідентичності породжує серйозні проблеми, пов'язані з глибоким відчуженням у суспільстві, відчуттям розпаду, нестабільності людського буття та навіть створює загрозу національній безпеці країни. Сьогодні культурно-національна ідентичність розуміє»[29].

Роки незалежності ознаменувались значущими змінами для українського суспільства в цілому, а також для галузі культури. У цьому контексті перехідні процеси викликали розпад радянської ідеологічної системи та кризу традиційних цінностей, які успадковані з радянської епохи, включаючи мережу культурних установ. З іншого боку, сьогодні спостерігається формування нової національної культурної інфраструктури, а в широкому контексті поступово визначається якісно нова національна культура, що відзначається незалежністю, демократією та європейським характером України.

Як зазначив П. Розенко: «Історична пам'ять про Українську революцію 1917–1921 рр. сьогодні набуває особливого значення. Бо всі розуміють, як багато аналогій між тими подіями й сьогоднішнім, включаючи елементи гібридної війни, які були й у ті роки». Він також наголосив на необхідності доносити суспільству якомога більше правдивої інформації про події Української революції, адже значна його частина й досі знаходиться серед певних штампів, ідеологічних міфів, які десятиліттями нав'язувалися радянською пропагандою. «Ми маємо подолати наслідки радянської міфотворчості, сформувані та показати нашим громадянам об'єктивний погляд на національну історію – підкреслив він» [24].

Як стверджував Степико М.Т.: «Проблема в тому, що Україна протягом тривалого часу не була пов'язана спільністю ідеалів, настроїв, образу колективного майбутнього, як і сьогодні не об'єднана національним

інформаційним, культурним простором і позбавлена загального розуміння власної історії. Викладені міркування почасти пояснюють ситуацію непередбачуваності багатьох сьогоднішніх подій»[26, С. 51-56]. Це все було у 2017 році, а зараз все виправляється, люди почали цікавитися історією, з'являється ось цей образ колективного майбутнього про який говорив Степико.

Таким чином, влучним буде твердження Орлової О.І.: «Українське драматичне мистецтво дедалі активніше інтегрується в європейський культурний простір. За роки незалежності в Україні з'явилося багато нових театрів, зростає інтерес до народного та вуличного театру. Новим явищем у театральному середовищі став форум-театр, явище, яке значно поширилося останнім часом. Форум-театр – це методика інтерактивної роботи серед різних шарів суспільства, спрямована на вирішення соціальних проблем»[23, С. 141-150].

Отже, українська культура, подібно до будь-якої іншої, виконує роль збереження та захисту національно-державної ідентичності. Незважаючи на те, що в сучасних культурних процесах в Україні відновлення почуття національної ідентичності все частіше зміщується з політизацією національного питання та багаторічними пошуками "національної ідеї", що фактично відводять увагу від практичних кроків, необхідних для її закріплення, і що викликає певні суперечності в цьому процесі, культура залишається значущим стимулятором формування національної ідентичності.

1.3. Театральне мистецтво, тенденції та виклики в сучасній культурній сфері

Театральне мистецтво в сучасній культурній сфері відзначається різноманітністю та стикається з викликами, що визначають його розвиток.

Сучасні режисерські рішення акцентуються на експерименті та використанні передових технологій, зокрема віртуальної реальності. Театр взаємодіє з іншими мистецькими дисциплінами, відкриваючи нові можливості для творення інтегрованих вистав. Подекуди вистави стають платформою для висловлення соціальних та політичних ідей. Фінансові труднощі, викликані зростанням витрат та конкуренцією, є однією з основних проблем. Усі ці фактори визначають сучасну картину театрального мистецтва та впливають на його місце у сучасному культурному ландшафті.

Протягом останніх років проблему розвитку та організації театрального процесу в Україні у нових умовах досліджували такі науковці, як І. Безгін, В. Ковтуненко, М. Кічурчак, О. Семашко. У своїх наукових працях вони звертали увагу на ключові аспекти, що стоять перед учасниками сучасного українського театру, та проводили аналіз їх адаптації до сучасної реальності в контексті творчо-організаційних відносин.

У цьому аспекті заслуговує на увагу праця В. Ковтуненка «Український театр у період суспільних трансформацій». У його дисертації доведено, що: «В період соціокультурних трансформацій, які переживає суспільство, формуються нові моделі функціонування театру, виявлено зовнішні та внутрішні чинники, що впливають на соціокультурні характеристики, а також встановлено причини, які зумовлюють труднощі існування театру в перехідний період. Погляди на зміни в театральному мистецтві висловлюють теоретики та практики сценічного мистецтва на сторінках періодичних видань» [16].

Науковець К. Гребенік, досліджуючи перспективи використання інноваційних технологій у театральній діяльності, звертає нашу увагу на те, що: «Сучасний театр стає на інноваційний шлях розвитку, при цьому, використовуючи досягнення інноваційних технологій в основних складниках постановочного процесу, а саме: режисерській експлікації, створенні ескізів декорацій і костюмів, а також, у здійсненні сценографічного рішення вистав.

Безумовно, інноваційні технології здійснюють величезний вплив на розвиток театру як виду мистецтва: з'являються унікальні форми вистав, інноваційні театральні спеціальності, специфічні технології постановочної творчості й театральної справи»[6, С. 47-57].

На нашу думку, слухним буде твердження Никоненко Р.: «Тенденції 2010-х рр. засвідчують активізацію розвитку вітчизняного театального мистецтва в напрямку драматично-пластичного театру. Зокрема, назвемо постановки «Калігула» (реж. С. Павлюк, реж. З пластики В. Белозоренко, Рівненський академічний український музично-драматичний театр, 2010 р.), пластична драма «Кураж» за мотивами п'єси Б. Брехта «Матінка Кураж та її діти» (реж. О. Скляренко, Навчальний театр КНУТКіТ імені І. Карпенка-Карого, 2013 р.); «Царські листи» (реж. Т. Хазановська, Чернігівський обласний академічний музично-драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка, 2018 р.) та ін» [21].

Як зазначив в своїй науковій роботі С. Доценко: «На наш погляд, у режисерській концепції сценографічного рішення з використанням сучасних технологій, також спостерігається деяка посередність, їх передбачуваність, банальність постановочних рішень з використанням “стандартного” набору засобів мультимедійного мінімалізму, а саме: звук, світло, відеоряд, спецефекти» [8, С. 12-15].

Ю. Давидов у своїй статті: «По той бік художнього смаку» зазначає, «що одним з найхарактерніших явищ сучасного мистецтва є розрив комунікації між мистецтвом і публікою – внаслідок зміни і публіки, і митців відбувається і зміна самих творів мистецтва»[7, С. 9-13].

Отже, сучасне театральне мистецтво стає все цікавішим і креативнішим. Воно експериментує з новими формами, використовує технології та співпрацює з іншими видами мистецтва. Театр говорить про важливі суспільні

питання, але відчуває фінансові труднощі через велику конкуренцію. Усе це робить театр важливим елементом нашої культури та суспільства.

РОЗДІЛ 2

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ

2.1. Політика держави в галузі театрального мистецтва

Політика держави в театральній галузі може охоплювати різні аспекти, спрямовані на розвиток цього виду мистецтва і його вплив на суспільство. Ми розглянемо саме фінансування театрів, що серйозно впливає на реалізацію та розвиток театральних проєктів, а також основні аспекти цієї проблеми та запропонуємо можливі шляхи вирішення цього явища.

Сучасний театр є важливим медіумом, який не лише розважає глядачів, але й відображає соціокультурні та естетичні аспекти суспільства. Проте, недостатнє фінансування стає суттєвою перешкодою для творчого потенціалу та інновацій у театральній сфері.

Статистичні дані взяті із звіту «Антимонопольного комітету України»:

Основні причини недостатнього фінансування:

1. Відсутність Державної Підтримки: Багато театральних проєктів стикаються із відсутністю адекватної державної фінансової підтримки, що обмежує їх можливості у розвитку та залученні талановитих фахівців.
2. Низька культурна бізнес-свідомість: Відсутність розуміння театральної галузі як важливого бізнес-сегменту призводить до недооцінення його економічного внеску, що ускладнює залучення інвестицій.
3. Конкуренція з іншими мистецькими галузями: У сучасному світі театр конкурує за увагу та ресурси із іншими мистецькими галузями, такими як кіно та цифрове мистецтво, що також впливає на його фінансову стабільність [1, 3с.].

Можливі шляхи розв'язання:

1. Активізація лобіювання: Театральна галузь повинна активізувати лобіювання на рівні держави, наголошуючи на важливості існування та розвитку театрів для культурної ідентичності.
2. Залучення приватного сектору: Важливим кроком буде залучення приватного сектору через створення партнерств та спонсорських програм для забезпечення фінансової стабільності.
3. Інновації та маркетинг: Використання інноваційних методів та ефективних маркетингових стратегій дозволить театральним проєктам залучати увагу глядачів та інвесторів.
4. Розширення громадської підтримки: Збільшення громадської свідомості та підтримки шляхом проведення спеціальних заходів та освітніх кампаній[1, 3с.].

Наприклад візьмемо м.Київ:

Загальний обсяг підтримки становить 49 650 000,00 грн, з них:

- 2022 рік – 15 000 000 грн;
- 2023 рік – 16 500 000 грн;
- 2024 рік – 18 150 000 грн.

Тривалість підтримки

з 01.01.2022 по 31.12.2024.

Інформація про умови надання підтримки

У Проєкті Програми визначено, що головною проблемою, на розв'язання якої спрямована Програма, є недостатнє фінансове забезпечення творчого процесу, зміцнення матеріально-технічної бази, а також покриття витрат з експлуатаційної діяльності театрів, оркестрів, а саме, покриття витрат на оплату праці працівників відповідно до штатних розписів та фактично зайнятих посад. До того ж у Листі 1 вказано, що державна допомога необхідна,

оскільки театр не в змозі самотійно забезпечити отримання коштів від показу вистав для виплати заробітної плати [1, 3с.].

Аналіз сучасного стану справ показує, що багато театральних компаній та творчих колективів змушені шукати альтернативні джерела фінансування, такі як гранти від державних або приватних фондів, спонсорські внески від бізнесових структур або індивідуальних благодійників. Все це ми будемо далі розглядати, в нашій науковій роботі. Водночас, необхідно активно розвивати стратегії залучення аудиторії, розробляти маркетингові кампанії та партнерські відносини з науковими установами для забезпечення фінансової стабільності та успішної реалізації проєктів.

Євгенія Олійник пише, у своєму журналістському розслідуванні 2013 року: Театральний критик Марися Нікітюк розповідає, що за радянських часів театр був потужним інструментом пропаганди. Але відколи перестав ним бути, то опинився в елітарній ніші немасового мистецтва. А отже, і грошей від держави став отримувати менше. Сьогодні, розпочинаючи будь-який незалежний театральний проєкт, кошти шукати треба у власних кишенях або ж сподіватися на меценатів, каже критик. Наприклад, фестиваль «Тиждень актуальної п'єси», який заснувала Марися Нікітюк, підтримав Фонд Ріната Ахметова[9].

Отже, недостатнє фінансування театральних проєктів визначається як важлива проблема, яка потребує негайного вирішення. Шляхи досягнення фінансової стабільності полягають у спільній дії галузі, держави та приватного сектору для збереження та розвитку цього важливого аспекту культурного життя.

2.2. Проблеми творчого процесу, криза інноваційних ідей

Творчий процес у культурній сфері завжди був визначальним для естетичного розвитку суспільства. Проте, сучасний мистецький світ стикається з низкою викликів, які суттєво впливають на його творчий потенціал. В нашій роботі ми детально розглянемо проблеми творчого процесу та кризи інноваційних ідей, вдавшись до аналізу факторів, що обмежують креативність в різних сферах культури. Визначимо ключові аспекти, які створюють перешкоди для розвитку та прискорюють настання кризи інновацій в сучасному творчому середовищі.

Як зазначила у своїй магістерській роботі К.Бас : «В умовах переходу економіки до інноваційного типу розвитку значна роль у формуванні людського капіталу приділяється сфері культури. Шлях до інновацій лежить через підвищення інтелектуального рівня людей, що можливо у культурному середовищі, яке дозволяє усвідомити цілі та орієнтири розвитку суспільства. Державна політика в сфері культури спрямована на розвиток та реалізацію культурного та духовного потенціалу кожної особистості окремо та суспільства загалом. У міру розвитку особистості зростають потреби у її культурно-творчому самовираженні, освоєнні накопичених суспільством культурних та духовних цінностей. Необхідність задоволення цих потреб вимагає адекватного розвитку сфери культури загалом та її окремих галузей»[3, 10с.].

На нашу думку, влучно зазначив Є. Нищук, який вважав що: «Із здобуттям незалежності Україна зіткнулась з величезними труднощами та проблемами в культурній політиці. Країна опинилась в ціннісній дезорієнтації суспільства, яке до сьогодні має переважно радянську інституційну інфраструктуру, корупцію, що отрує суспільство, та нестабільні економічні умови, а погіршення ситуації відбувається завдяки наявних етнічних, лінгвістичних, територіальних та демографічних проблем, зокрема відсутності

єдиного культурного простору із рівним доступом до мистецьких надбань та культурних послуг»[22].

З плином часу, в традиційному театрі з'явилися потреби в застосуванні інноваційних театральних технологій, потреба удосконалення управління театральною діяльністю, збільшення діапазону інформаційного забезпечення постановочного процесу, а також виявлення інтересів і складу театральної аудиторії. Логічно, що естетична оцінка вистави є виявленням у неї «ринкової цінності», відповідності смакам глядача, що стає все більше соціально диференційованими.

Як зауважила у своїй роботі Татарінкова А.: «Проблеми покращення якості театрального процесу поділяється на основні складники, такі як:

1. проблема впровадження інноваційних технологій у процес показу вистав;
2. проблема підвищення якості створення матеріальної частини вистави.

Щодо створення декораційного оформлення, сценографії вистав у театрах України було виявлено основні труднощі театральної справи в художньо-виробничих цехах:

1. відсутність молодих фахівців, які можуть перейняти секрети майстерності;
2. відсутність доступності книжкових видань на допомогу театральним фахівцям;
3. зниження інтересу до кінцевого результату – вистави у зв'язку з відсутністю цілісного сприйняття постановочних завдань»[27].

Також влучним буде твердження, Жуковської Л. М., вона виділяє такі групи функцій арт менеджменту, як:

– основні загальні функції, пов'язані з управлінням художньо-творчою діяльністю (плануванням, організацією, мотивуванням, контролем);

– основні специфічні функції, пов'язані з мистецтвом (його призначенням та художнім споживанням) [2, С. 36-57].

Отже, в цьому контексті виділено ряд проблем, що впливають на творчий процес у культурній галузі, призводячи до кризи інноваційних ідей. Недостатня кількість конкурентних пропозицій, брак кваліфікованих кадрів, втомленість творців та відсутність стимулів для креативності є важливими аспектами, які потребують уваги та стратегічного розв'язання для подолання викликів і забезпечення сталого розвитку творчих галузей.

2.3. Вплив соціокультурних змін на театральне мистецтво

Театр, як витвір культури та важливий вираз суспільства, завжди відображав соціокультурні зміни свого часу. Зміни в суспільстві, цінностях, технології та медіафункціях зараз впливають на театральне мистецтво, перетворюючи його форми, контент та способи взаємодії з глядачами. У даній роботі ми розглянемо, як соціокультурні зміни впливають на театральну сцену, відштовхуючись від аналізу ключових факторів та явищ, що визначають сучасну театральну дійсність.

Усвідомлення українцями своєї єдиної нації з багатою мовою, великою культурною спадщиною та потенціалом для створення конкурентоздатного культурного продукту поглиблюється. З їхньою важливою історією та відкритістю до світових релігій українці стають все більш впевненими в своєму національному самовизначенні. Випробування війною підкреслює, що українці не тільки сприймають себе як громадянську націю, але також визнають свою європейську приналежність через захист європейських цінностей і гідність від російського фашизму. Це підкреслює важливість чесних дебатів та співпраці з партнерами та союзниками для захисту свободи та справедливості.

Як зазначили автори статі «Національна ідентичність: мова, культура, національна пам'ять та державно-церковні відносини»: «Унаслідок повномасштабної війни Росії проти України (з лютого 2022 р.) сфера культури та креативних індустрій зазнала значних втрат: скорочено фінансування ключових інституцій культури, ворог завдав незворотних втрат фонду культурної спадщини, спостерігаємо відтік кадрів, внаслідок війни різко скоротилось надання культурних послуг та споживання культурного продукту. Найбільшою загрозою під час війни стало критичне недофінансування культурної сфери. Зупинено реформування мистецької освіти, туризму (включно з проектом «Велика реставрація»), відкладено запуск центрів культурних послуг у територіальних громадах. Українське фінансування отримують державні музеї, театри, творчі колективи, інші інституції. Це ускладнює саме інституційне функціонування, а отже й фундаментальне забезпечення тяглості процесів у всій царині» [25].

На сьогодні, зростає загроза втрати людського капіталу: через війну багато жінок, які становили більшість кадрів у сфері культури, виїхали за кордон. Разом з тим чимало таких працівниць культурної сфери отримали змогу набути нових навичок та вмінь, можливості стажування, навчання, резиденцій, працевлаштування в західних культурних інституціях. Коли ці люди повернуться до України, вони зможуть зробити цінний внесок у повоєнну відбудову культурної сфери.

Як зазначив, у своїй роботі Максим'як Л.: «Враховуючі існуючі статистичні дані, можна зробити наступні висновки щодо діяльності театрів. По-перше, в Україні зменшилась кількість глядачів в театрах на 60,8% порівнюючи з 1990 роком, цей показник на 100 осіб зменшився в 2,5 рази з 34 осіб в 1990 до 13 осіб в 2014 році. І в цей же час кількість театрів зросла на 5,6%, хоча відносно 2010 року на даний період відбулось скорочення на 5%» [20, 161-169с.]. Фактично ми отримуємо інакший зв'язок між збільшенням кількості театрів і відвідуванням вистав глядачами.

Ще одним критерієм успіху у просуванні театрального проєкту є вибір інтернет-майданчика для комунікації з потенційними глядачами. Сьогодні найпопулярнішими інтернет-майданчиками в Україні є Facebook (майже 15,6 мільйонів) та Instagram (13,2 мільйони користувачів) [12].

Креативні індустрії переживають колосальні втрати. У видавничій справі відбулося скорочення друку на 60%, в той же час 40% спеціалістів, зайнятих у креативних індустріях, втратили роботу, 50% креативних бізнесів мають падіння прибутків. Ринок культурних івентів скоротився на 90%. Зросла заборгованість виплат заробітної плати, оплати комунальних послуг. Таке велике скорочення культурної сфери зумовлено саме війною, велика кількість людей виїхала за кордон або пішла на фронт. Якщо говорити про кінець 2023 та початок 2024 років, то ми бачимо невелике але помірне зростання івент-послуг в Україні. Багато театрів та театральних колективів відновили не тільки свої репертуарні вистави, але і продовжили свою гастрольну діяльність, звісно масштаби не зрівняються з до воєнними.

Війна загрожує матеріальній культурній спадщині України. Окупант пошкодив чи повністю зруйнував 270 об'єктів архітектурної спадщини. Окрім збитків та руйнації, ворог здійснив крадіжку безцінних музейних експонатів, що в свою чергу, гостро поставило питання про переміщення й збереження музейних колекцій всією територією України, а також створення реєстру знищених та наявних культурних цінностей. Пошкоджено сотню об'єктів культурної інфраструктури в територіальних громадах — клуби та бібліотеки.

Як наслідок, сучасна вітчизняна реальність, на думку О. Копієвської, характеризується рядом проблемних питань, які спричинили певне зниження споживчої вартості вітчизняних культурних товарів і послуг[13].

Також, варто відзначити висловлення що до цієї теми Важинського С.А.: «Ще однією рисою соціокультурних трансформацій є зміна уявлень про роль та місце актора. У театрі нового покоління актор вже не є тільки

виконавцем ролі, він стає співавтором театрального процесу. Його роль полягає в тому, щоб внести свої ідеї, досвід та талант у творення постановки, а головне зберігати імідж театру. Такий підхід створює умови для творчої співпраці між акторами та режисерами, що дозволяє створювати унікальні театральні вистави. Крім того, соціокультурні трансформації суттєво впливають на ставлення глядачів до театру. Сьогодні глядачі не задовольняються просто переглядом вистави, вони хочуть отримати новий досвід, пережити емоції та діалог з акторами та іншими глядачами. Це ставить перед театром завдання забезпечити взаємодію з глядачем та створювати спеціальні умови для цього»[5].

Отже, в контексті соціокультурних трансформацій театральне мистецтво в Україні знаходиться на рубежі важливих змін. Втрата жіночого кадрового потенціалу та втрати в креативних індустріях створюють виклики, але й унікальні можливості для вдосконалення та новаторства. Усвідомлення культурної спадщини та важливості її збереження у контексті воєнних подій покликане зміцнити зв'язок між театром і глядачами, визначаючи новий етап в розвитку цієї важливої галузі мистецтва.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В УКРАЇНІ

3.1. Роль держави в розвитку театральної сфери

Усвідомлюючи важливість побудови ефективної соціально-економічної системи, Україна ставить перед собою завдання забезпечити належну підтримку розвитку сфери культури та освіти. Держава виступає ключовим регулятором у цьому процесі, мобілізуючи різноманітні ресурси – фінансові, технічні та нематеріальні – для формулювання стратегій та тактик розвитку відповідних установ. Основна мета діяльності органів влади, як на центральному, так і на місцевому рівнях, полягає в створенні ефективної соціально-економічної системи, де основною цінністю вважається людина, а людський капітал розглядається як основний фактор національного благополуччя.

Як зауважила у своїй роботі В. Карлова: «Світовий досвід переконливо свідчить, що ті держави, які в найскладніші кризові періоди свого розвитку проводили зважену, послідовну політику у сфері культури, в найкоротші терміни, з мінімальними витратами досягали значних успіхів у проведенні економічних, політичних, соціальних реформ і швидко піднімалися до рівня високорозвинених країн. І, навпаки, недбайливе ставлення до культури прирікає суспільство на жалюгідне існування і відставання від цивілізованого світу» [11].

На нашу думку, роль держави в розвитку театральної сфери не обмежується лише фінансовою підтримкою. Важливою є також створення сприятливого законодавчого середовища, що сприяє розвитку театральної індустрії, захисту авторських прав, створенню механізмів для професійного зростання та навчання театральних працівників. Крім того, держава відіграє активну роль у збереженні та популяризації культурної спадщини через

підтримку реставрації історичних театральних будівель, організацію вистав та фестивалів, присвячених національній культурі та історії.

Закон України: Про театри і театральну справу/Стаття 3. Державна політика в галузі театру і театральної справи. Основними напрямками державної політики в галузі театру і театральної справи є:

1. забезпечення соціально-економічних, правових і наукових умов для ефективної діяльності театрів;
2. підтримка і розвиток мережі театрів, забезпечення їх сучасним технічним обладнанням;
3. стимулювання розвитку театральної справи шляхом удосконалення її матеріально-технічної бази, надання пільг щодо оподаткування та кредитування, морального і матеріального заохочення осіб, які зробили значний внесок у театральну справу [10].

Як зазначив у своїй роботі С.П.Кучін: «Основними завданнями управління сферою культури на той час визнавались: організація, створення, розповсюдження і популяризація творів літератури та мистецтва; забезпечення поширення інформації і пропаганди досягнень культури; збереження і використання культурних цінностей; охорона творів мистецтва і пам'яток культури; підвищення культурного рівня населення України; керівництво підприємствами, організаціями, установами і закладами культури; формування інтелектуальних, моральних і духовних якостей» [18, 42с.].

Отже, роль держави в розвитку театральної сфери України є ключовою в контексті формування та підтримки культурного обличчя нації. Театр в Україні завжди відігравав значну роль у формуванні ідентичності та самосвідомості громадян, а також сприяв збереженню та популяризації національної культурної спадщини.

3.2. Сучасні тенденції існування і розвитку вітчизняної театральної справи

У сучасних умовах розвитку театральної сфери в Україні ключовою стає роль залучення інвестицій, спонсорської підтримки та впровадження ефективних маркетингових стратегій. Ці аспекти взаємодіють, створюючи не лише фінансові можливості для театральних закладів, але й сприяючи їхньому просуванню та популяризації серед глядачів. Ми вважаємо, що залучення інвестицій, спонсорська підтримка та використання маркетингових стратегій є важливими складовими розвитку театральної сфери в Україні, сприяючи її зростанню та впровадженню новаторських підходів.

Перша публічна дискусія про перспективи використання маркетингових концепцій у сфері культури почалася наприкінці 1960-х років із робіт Котлера та Леві. Вони відзначили, що: «Маркетинг може мати значення не лише для комерційних організацій, а й для культурного сектору, особливо у зв'язку із зростанням конкуренції як у самій культурній галузі, так і в суміжних галузях, наприклад, у розважальній і туристичній сферах. Основна ідея полягає у тому, що застосування маркетингу в секторі культури допомагає формувати позитивне ставлення до культурних цінностей та створювати моделі проведення вільного часу, в яких мистецтво та культурні заходи відіграють ключову роль. Такий підхід сприяє не лише популяризації культурних подій, а й розвитку культурного середовища в цілому, залучаючи більше глядачів та підтримуючи розвиток культурної індустрії» [14,15].

Як зауважила, у своїй кваліфікаційній роботі, Є.Круковська: «Використання маркетингової моделі, орієнтованої на ринок, має повне виправдання для підприємств індустрії культури; однак слід пам'ятати, що в разі установ культури вплив ринкових умов при створенні культурної пропозиції часто призводить до включення вистав, концертів і фестивалів, які є більш комерційними, ближче до розваг, тобто кабаре, комедій, мюзиклів,

кіно та музики. Ці види мистецтва віддають перевагу широка публіка і мають важливе значення для поліпшення фінансового стану установи. Однак такий вибір репертуару не може бути на шкоду загальному рівню мистецтва. Отже, завданням директорів культурних організацій є проведення політики формування культурної пропозиції таким чином, щоб концерти, вистави, виставки і т.д., підготовлені для широкої аудиторії, також дозволяли фінансувати вистави, концерти та виставки, більш «важкі», часто авангардні й інноваційні» [17, 21с.].

На нашу думку, залучення інвестицій у театральну сферу є важливим кроком для забезпечення її стійкого розвитку. Інвестиції можуть надходити як з державних, так і з приватних джерел. Державні інвестиції можуть бути спрямовані на модернізацію та реконструкцію театральних закладів, покращення умов для працівників та глядачів. З іншого боку, приватні інвестиції можуть бути залучені через спеціальні проєкти, спонсорські внески в обмін на рекламу або інші види співпраці.

Diggle's К бере за основу твердження, що головна мета маркетингу в культурі полягає в тому, щоб отримати достатню кількість клієнтів для продукту, тобто до творіння художника, що, в свою чергу, надасть досягненню кращих фінансових результатів. . На думку Diggle's К: «кінцева мета маркетингу в культурі носить скоріше художній, ніж фінансовий характер. Такий підхід видається доцільним для ряду закладів культури, однак він не має широкого застосування у випадку культурних індустрій, які не можуть розраховувати на підтримку з державного бюджету або на місцеву підтримку, і їх діяльність повинна здійснюватися на основі економічного розрахунку»[33].

З 2018 року в Києві проводиться форум «Інновації в театральних видовищних закладах культури», який об'єднав собою різних спеціалістів, які прагнуть застосовувати технологічні інновації в театральній справі. В роботі форуму щорічно приймають участь художники, постановники, режисери,

фахівці з менеджменту та маркетингу театрів, звукорежисери, світлотехніки та багато інших [28]. Таким чином, це дало поштовх для розвитку театральної самодіяльності в місті Києві, та не аби як зацікавило глядача.

Спонсорська підтримка також відіграє важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності театральних закладів. Компанії можуть спонсорувати театральні вистави, фестивалі чи інші культурні події як частину своєї корпоративної соціальної відповідальності або з маркетинговою метою. У свою чергу, театральні заклади можуть пропонувати спонсорам різноманітні привілеї та можливості для співпраці.

У додаток до цього слід зазначити, що у своїй статті зауважив В. Білан: «Отже, сьогодні, можна вважати що «спонсорство — це добровільна підтримка будь-якої діяльності з умовою популяризації імені, найменування, товарного знака спонсора. Спонсорську підтримку не можна вважати платою за рекламні послуги, адже спонсора не рекламують, а лише згадують його ім'я. Та й предмет спонсорського договору — добровільна допомога, а не рекламні послуги» [4].

Отже, у контексті розвитку культурної сфери, залучення інвестицій, спонсорська підтримка та впровадження маркетингових стратегій є невід'ємними елементами. Ці підходи не лише забезпечують фінансову стабільність театральних закладів, але й сприяють їхньому просуванню та залученню аудиторії. Комбінація цих стратегій створює сприятливі умови для подальшого розвитку театральної сфери, сприяючи її зростанню та популяризації серед глядачів.

ВИСНОВКИ

Здійснене нами наукове дослідження з теми «Сучасна культурна сфера України: проблеми та перспективи розвитку театрального мистецтва», дало нам можливість зробити такі висновки:

1. Здійснення аналізу джерельної бази дослідження, дозволило нам ствердитися у думці, що українська культурна сфера переживає період змін і розвитку, в якому намічається позитивний настрій та підвищений інтерес до культурних аспектів. Хоча існують виклики, такі як фінансові труднощі та конкуренція, створення нових державних інституцій та підвищення професіоналізму діячів культури відкривають нові можливості для розвитку. Зростає значення інноваційних підходів та співпраці в культурній сфері, що свідчить про перспективи української культури на міжнародному рівні.
2. Проаналізувавши культурну сферу України в рамках її національної ідентичності, ми з'ясували, що українська культура, виконує роль збереження та захисту національно-державної ідентичності. Незважаючи на те, що в сучасних культурних процесах в Україні відродження почуттів національної ідентичності все частіше змішується з політизацією національного питання та багаторічними пошуками "національної ідеї". Враховуючи це, держава фактично відводять увагу від практичних кроків, необхідних для закріплення суспільної свідомості.
3. Висвітлили можливі проблеми та виклики театрального мистецтва в Україні, а саме, що сучасне театральне мистецтво стає все цікавішим і креативнішим. Воно є експериментальним, та залучає нові форми, використовує технології та співпрацює з іншими видами мистецтва. Театр доносить глядачеві про важливі суспільні питання, але відчуває фінансові труднощі через велику конкуренцію, серед інших галузей культури. Усе це робить театр важливим елементом нашої культури та суспільства в цілому.

4. Розкрили потенціал соціокультурних змін на театральне мистецтво, в контексті чого ми можемо зазначити, що в сукупності соціокультурних трансформацій театральне мистецтво в Україні знаходиться на порозі важливих змін. Втрата чоловічого та жіночого кадрових потенціалів, а також втрати в креативних індустріях, все це створює виклики, але й унікальні можливості для вдосконалення та новаторства. Визнання культурної спадщини та важливості її збереження у контексті воєнних подій, що в свою чергу покликане зміцнити зв'язок між театром і глядачами, визначаючи новий етап в розвитку цієї важливої галузі мистецтва.

Отже, на основі вище сказаного, ми можемо стверджувати, що в культурній сфері України, а саме театральне мистецтво є проблеми фінансового, кадрового характеру. Також, через війну Україна втратила багато потенціалу в культурній сфері, але працівники в галузі мистецтва залишилися й далі намагаються розвивати українську культуру.

Проте, виконане дослідження не вичерпує усіх аспектів висвітлення зазначеної проблематики. Подальшим напрямом може бути розгляд такої теми як, проблеми та перспективи розвитку кіномистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антимонопольний комітет України. Рішення тимчасової адміністративної колегії. Київ, 2021, 3с.

URL:<https://amcu.gov.ua/storage/app/uploads/public/61c/587/0db/61c5870dbc59f758613024.pdf>
2. Арт-менеджмент : навч. посібник. / Жуковська Л.М. Харків : Основа 2013. 188 с.
3. Бас К.В. Інноваційні підходи в театральному менеджменті: сучасна практика, Київ. 2022 – 10 с.
4. Білан В.В. Інформаційно документальне забезпечення, залучення інвестицій в театральні громади. 2020
5. Важинський С.А. Імідж сценічного мистецтва в період соціокультурних та воєнних трансформацій. Гамбург. Німеччина. 2023 – 69 с.

URL:<https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/4000/4037>
6. Гребенік К.М. Перспективи використання інноваційних технологій у театральній діяльності. Луганськ : 2012, С. 47-57.
7. Давидов Ю. По той бік художнього смаку // Кіно. Театр. – 2003. – №5. – С. 9-13.
8. Доценко С.О. Вплив сучасних технологій на розвиток театральної культури України. Херсон, 2022. С.12-15
9. Євгенія Олійник. Український театр: без права на експеримент, Київ. 2013
10. Закон України: Про театри і театральну справу/Стаття 3. Державна політика в галузі театру і театральної справи/. - м. Київ, 31 травня 2005 року.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15>
11. Карлова В. Проект довгострокова стратегія розвитку української культури. Київ, 2019

12. Кількість користувачів Instagram в Україні зменшилася майже на 2,5 мільйони. В чому причина. The Village : веб-сайт.
URL: <https://www.thevillage.com.ua/village/business/news/328389-kilkist-koristuvachiv-instagram-vukrayini-zmenshilasya-mayzhe-na-2-5-milyoni-v-chomu-prichina> (дата звернення: 01.11.2022).
13. Копієвська О. Трансформаційні процеси в культурі сучасної України : монографія. К. : НАКККиМ, 2014 - 296 с.
14. Котлер Ф. Основи маркетинга: скорочений курс / Філіп Котлер; пер. з англ. – Київ : Діалектика, 2020. – 497 с.
15. Котлер Ф., Шефф Дж. Усі квитки продані. Стратегії маркетингу
16. Ковтуненко В. І. Український театр у період сучасних суспільних трансформацій : автореф. дис. ... канд. наук з мистецтв. Київ, 2002. 185 с.
17. Круковська Є.Т. Основи управління маркетинговою діяльністю у сфері культури. Вінниця, 2022 – 21 с.
18. Кучін С.П. Особливості державної політики, 2013 - 42с.
URL: file:///C:/Users/AsusV/Downloads/uazt_2013_2_8%20
19. Левченко, М., Терешенко, Н., Форостян, А. Вплив мистецтва на розвиток особистості та формування культурної ідентичності. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 73, том 2, 2024. С 126-132 DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/73-2-19>
20. Максим'як Л. Проблеми реформування культурної сфери : шляхи їх вирішення. Збірник наукових праць «Ефективність державного управління». – Вип. 18/19. – 2009. – С. 161-169.
21. Никоненко Р. Тенденції розвитку українського театрального мистецтва Кінця ХХ – початку ХХІ ст. Київ. 2022 – 94 с.
22. Нищук Є. Культура України – основа ціннісного та економічного

фундаменту держави. 2017.

URL:http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=245188083

23. Орлова О.І. Сучасні тенденції розвитку театру в Україні: Соціологічний аспект. 2018. С. 141-150
24. П. Розенко. Стаття; Тема української революції є одним із найпріоритетніших напрямків державної культурної політики та політики пам'яті. Київ, 2017
25. Стаття. Національна ідентичність: мова, культура, національна пам'ять та державно-церковні відносини, 2023
URL: <https://uareforms.org/pages/new-page-651>
26. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія. Київ, 2017 – С. 51-56
27. Татарнікова А. Технології арт-менеджменту та їх роль у модернізації професійної підготовки кадрів для сфери культури й мистецтва. Наукова періодика України м. Одеса, 2015 - 385с.
28. Туленков М. В. Сучасні теорії менеджменту : навч. посіб. Київ. 2007 – 304с.
29. Удовиченко Л. Проблема культурно-національної ідентичності та шляхи її вирішення у новій українській школі. Київ, 2022 – 73с.
30. Шлепакова Т.Л, оглядова довідка. Українська національна ідентичність як важливий Фактор сучасного культуротворчого процесу. Київ: наукова бібліотека ім. Ярослава Мудрого, 2017
URL:https://nlu.org.ua/storage/files/Infocentr/Tematich_ogliadi/2017/Identychnisst.pdf
31. Яшкіна О.М. Реформування театральної сфери на прикладі харківського регіону. Харків, 2016. С. 193-195
32. Левченко М., Терешенко Н., Кузнецов С. Мистецька освіта в сучасному світі: інтерактивні додатки та онлайн-платформи для розвитку

таланту та креативності. Інноваційна педагогіка. Вип. 70. Том 2. 2024.
С. 198-202. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2024/70.2.41>
33. Diggle's K. Guide to Arts Marketing: The Principles and Practice of
Marketing as they apply to the arts. Rhinegold Publishing Ltd, 1984. 257 с.